

Christine Herre

C-uppsats, 10 poäng

Utbildningsvetenskap

Södertörns högskola

Höstterminen 2006

Handledare: Björn Skogar

Examinator: Kenneth Awebro

Svikna löften?

Fem unga män på en anstalt i Sverige och deras upplevelse av sin egen skolgång.

Förord

Jag vill här tacka Er som genom våra samtal gjort detta arbete möjligt för mig att genomföra. Jag hoppas att denna gång är den sista...

Broken promises? School experiences of five young men at a high – security prison.

By: Christine Herre

Abstract

This study is about inmates, who reflect upon their time in school, their experiences of school and how different things have influenced and affect them later in life. The aim with this study is to examine how different kinds of school related issues have affected the inmates in different ways. The aim is also to look at how school can spot in early years, children within the danger zone and provide for those children, so that they can be helped in different ways and so that they can be able to achieve different in life, not to end up becoming criminals later in life.

The main questions in this study are:

- 1 How did the chosen inmates experience their time in school?
- 2 Can you by looking at research tell that these persons already in their childhood were children within the danger zone?
- 3 What kind of school related issues could have contributed to a criminal lifestyle later in life?

The result of this study shows that all five have been children within the danger zone. In all five cases there have been school related issues that have affected those men. Issues such as; truancy, bullying, school defection, difficulties of concentrating and reading- and writing disorders. Issues which are to be seen as issues that could lead to a criminal lifestyle later in life.

Keywords: Children in danger zone, truancy, bullying, school defection, concentrating difficulties, reading- and writing disorders and criminality.

Innehåll

	Förord	
	Abstract	
1.	Inledning	6
1.1	Bakgrund	6
1.2	Interaktion	8
1.3	Syfte och frågeställningar	9
1.4	Metod	9
1.5	Urval	10
1.6	Avgränsningar	10
1.7	Etiska aspekter	11
1.8	Forskningsläge	11
2.	Teoretiska utgångspunkter	13
2.1	Barn i riskzon, vilka är det?	13
2.2	Normal eller avvikande	13
2.3	Uppväxt och utbildningsbakgrund	14
2.4	Skolk och mobbing	15
2.5	Koncentrationssvårigheter, rastlöshet och oro	16
2.6	Läs- och skrivsvårigheter	17

2.7	Lpo 94	18
2.8	Brottsförebyggande insatser	19
2.9	Utbildning inom kriminalvården	20
3.	Samtal	21
3.1	Samtalspersoner	21
3.2	Sammanfattning av samtalen	26
4.	Diskussion	27
4.1	Barn i riskzon, vilka är det?	28
4.2	Normal eller avvikande 29	
4.3	Skolk och mobbing	29
4.4	Koncentrationssvårigheter, rastlöshet och oro	30
4.5	Läs- och skrivsvårigheter	31
4.6	Lpo 94 och de svikna löftena	31
4.7	Brottsförebyggande insatser och utbildning inom kriminalvården	33
5.	Kort sammanfattning	34
6.	Slutord	36

Källhänvisning

Bilaga 1, samtalsunderlag

1. Inledning

Inför denna undersökning ligger frågor och funderingar som grundar sig på erfarenheter inhämtade under arbete på en anstalt för kriminella i Sverige, gällande de intagnas upplevelser och syn på skolan och samhällets uppgift att fånga upp och hjälpa de individer som på ett eller annat sätt hamnar snett i tidig ålder. Detta tillsammans med de kunskaper jag tillgodogjort mig under min lärarutbildning utgör grunden för denna undersökning, i vilken jag kommer att samtala med intagna om deras skolsituation och upplevelser i samband med skolgången. Samtalen kommer jag att relatera till tidigare forskning och litteratur som diskuterar påverkansfaktorer och orsaker samt hur man kan förebygga kriminalitet och missbruk.

Kriminalitet och drogmissbruk är grundläggande samhällsproblem. Enskilda, familjer och grannskap drabbas och utsätts för förnedring, rädsla och förtryck. Barnen som växer upp i otrygga miljöer med oansvariga vuxna. Brottsoffret som blir misshandlat och bestulet. Den hemlöse missbrukaren som hade tänkt sig ett helt annat liv när han som liten drömde om framtiden. Kvinnan som får stryk, ungdomsgäng som drar genom förorter och stadskärnor... Kriminalitet och missbruk kostar och kostar på. Det kostar för de enskilda som utsätts och det kostar på för privata och kollektiva plånböcker. Det är alltid billigare att ha en missbrukare inne för vård/behandling. Det är alltid dyrare att ha

missbrukaren ute på sta'n. Allra bäst och billigast är förstås om missbrukaren aldrig blir en missbrukare.

1.1 Bakgrund

Jag har under tiden jag studerat även arbetat på en anstalt där de intagna är återkommande med missbruksproblematik, och det är en anstalt dit de intagna kommer från andra anstalter på grund av misskötsamhet av olika grad, en så kallad "knallanstalt". Det gick ganska snart upp för mig den bristfälliga utbildning de intagna har, och detta oberoende av ålder. Detta väckte ett intresse hos mig och jag började söka litteratur om sambandet skola, utbildning och kriminalitet för att sätta mig in i problemet ytterligare.

Vi, de intagna och jag, hamnar ofta i diskussioner om hur de upplevde sin tid i skolan och de talar ofta om skolan som något negativt och har sällan några positiva minnen från sin skoltid.

Under de år jag arbetat på anstalten har jag funderat mycket på om detta är ett misslyckande från skolans sida eller om det inte hade spelat någon roll hur skolan hade agerat mot dem som var på väg att hoppa av skolan? Hade de redan bestämt sig? Intresset för påverkansfaktorer gällande kriminalitet, missbruk och ofullständig skolgång förankrades hos mig. Vad säger forskningen om skolavhopp, skolk, mobbing, koncentrationssvårigheter och läs- och skrivsvårigheter? Är detta varningssignaler för kommande kriminalitet, stämmer dessa signaler överens med de jag samtalat med? Varför lägger inte samhället och skolan ned extra krut för att rädda barn i riskzonen, trots kunskap och visshet om vad som kan ske med dem, eller gör de det?

De människor som har kriminalitet som livsstil utför otaliga brott och många av dem har redan i tidig ålder kommit i klammeri med rättvisan, men innan dess har de ofta haft problem redan i skolan. Skolk och bråk har ofta gjort att de har blivit ärenden för specialåtgärder då de redan som väldigt unga hade svårt för att hålla sig till och underordna sig regler och system. Nu är det ju inte så att människan föds "laglydig" utan barnet lärs upp, genom uppfostran, att anpassa sig. Det är någonstans här som det brustit

för dem som har kriminalitet som livsstil då de inte har lärt sig att anpassas fullt ut. Dessa människor har sällan några framgångar i livet när det gäller skolgång, arbete, privatekonomi eller familj, och det är här viktigt att påpeka att detta inte har någonting med låg begåvning att göra.

På anstalten rör vi oss mycket bland de intagna ute på avdelningarna, vilket gör att vi är nära inpå varandra hela dagarna. Vi försöker att ha en så bra relation som är möjlig mellan personal och intagna med tanke på säkerhet och professionalitet, vilket jag anser fungerar mycket bra hos oss. Det är positivt med en bra relation då den många gånger bygger på ömsesidig respekt och till viss del vill jag även se det som förebyggande av konflikter då vi lär känna varandra. Ändå kan den rådande distansen anas vilken naturligtvis finns oss emellan.

1.2 Interaktion

Under december månad skulle verkstaden på anstalten, den enda verksamhet som finns att erbjuda, vara stängd. December kan ses som en känslig månad för många då julen står för dörren, speciellt för de intagna som alltför väl påminns om sina familjer och anhöriga på "utsidan". För att underlätta för dem, och för personalen, togs ett beslut om att dra igång ett litet projekt, vilket innebar att de intagna tillsammans med personalen skulle baka, göra julgodis och laga egen julmat. En instruktör i poweryoga bjöds in, och vi anordnade luciafirande och julfest. De intagna fick vara med och önska och påverka, och för att de skulle känna sig delaktiga hölls ett antal möten om vad som skulle göras dessa veckor. Under dessa möten blev det tydligt att det var betydelsefullt och det märktes att många av dem lyftes då de inte är bortskämda med att få sin röst hörd och att deras önskemål togs på allvar.

Under projektet delades mycket beröm ut och det resulterade i att killar som aldrig förut hade vare sig bakat eller lagat mat deltog aktivt, och med glädje, i arbetet. Många av de intagna är vana vid att höra att de inte kan och har ofta blivit behandlade därefter. Alla människor är värda att få höra att de gjort något bra, och att "Du kan". Även om dessa

”killar” är vuxna män, skiner de upp som små barn när de får beröm. Detta projekt krävde att vi arbetade väldigt nära varandra, vilket ledde till att information framkom om att många av dem aldrig någonsin, i hela sitt liv, slutfört något de påbörjat och det syntes tydligt att det de åstadkom under dessa veckor betydde mycket för dem, de var stolta över något de själva varit med och gjort.

I svensk lagstiftning finns stadgar som säger att hänsyn skall tas till barnets bästa, och i föräldrabalken, under den så kallade antiagaparagrafen, hittar vi formuleringar om vad barn behöver. Enligt denna paragraf ha barn rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran samt att de skall behandlas med respekt för sin person och egenart. Ibland rangordnas barnens behov i en behovstrappa där det kroppsliga behovet kommer först, sedan behovet av trygghet, gemenskap, tillgivenhet, uppskattning och självförverkligande. Dessa behov kan delas in i grundläggande och andra behov, vilka även de är viktiga. Om något av dessa ”andra” behov, vilka kan ses som psykologiska, inte tillgodoses kan barnets utveckling störas, men vanligtvis går dessa eventuella störningar att reparera. Om barnet möts av känslökyla, kritik och negativ attityd, så att det inte känner sig värdefullt eller älskat kan det innebära en negativ utveckling för barnet.

Jag vill se att det går att reparera eventuella störningar i ett barns uppväxt, vilket exemplet ovan illustrerar. Även om det enbart rörde sig om ett fåtal veckor så såg jag riktigt hur de växte ikapp med berömmen och ikapp med att de blev sedda och bekräftade. Min slutsats av detta är att det kanske många gånger räcker med det ”lilla” för att lyfta en annan människa.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med min uppsats har varit att undersöka hur de intagna, som avtjänar sitt straff på den anstalt där jag arbetar, ser på sin skolgång.

Mina frågeställningar blir således;

- 1 Hur upplevde de utvalda i undersökningen sin tid i skolan?
- 2 Kan man, enligt vad forskning visar, säga att de befann sig i riskzonen som barn?

- 3 Vilka skolrelaterade faktorer kan ha bidragit till att de i dag har kriminalitet som livsstil?

Jag valde medvetet en bred ålderskategori på de jag samtalade med då jag ville se om upplevelsen av den egna skoltiden skiljde sig åt över tid.

1.4 Metod

Min undersökning är av kvalitativ art, där jag samlat in material genom samtal med fem intagna på en anstalt i Sverige. För att få en djupare insikt och förståelse om hur de intagna sett på sin skolgång, och hur den sett ut, valde jag att genomföra enskilda samtal med var och en av dem. Därefter har jag använt mig av tidigare forskning och litteratur vilken behandlar påverkansfaktorer som skolavhopp, skolk, mobbing, koncentrationssvårigheter och läs- och skrivsvårigheter.

Insamlandet av material har skett via samtal med fem intagna, samt läsning av tidigare forskning och annan litteratur som berör och diskuterar det område jag fokuserar denna undersökning på. Samtalen med de intagna utgick från de samtalsunderlag som finns bifogat i denna uppsats som bilaga. Samtalen har skett enskilt med tillhörande säkerhetsaspekter och under samtalen har anteckningar förts, vilka presenteras dels under rubriken Samtal, dels under rubriken Sammanfattning av samtalen.

Jag arbetar väldigt nära de intagna på anstalten vilket gör mig, i allra högsta grad både, för stunden, inblandad och engagerad i dessa människors liv. Detta kan jag se som en tillgång för mig i detta arbete, men jag kan även se en svårighet med att hålla mig distanserad, då det lätt blir att jag rent spontant tar parti för dem och inte ser deras eget ansvar i det hela. Med tanke på detta har jag medvetet försökt att kliva ett steg tillbaka för att min förförståelse inte skall påverka detta arbete alltför mycket. Det jag gjort är att, i största möjliga mån, försökt att bortse från personerna bakom samtalen och tänkt på dem som rena objekt för min studie.

1.5 Urval

Urvalet av samtalspersoner på anstalten har skett så att samtliga skulle ha så snarlika

kriterier som möjligt. De samtalspersoner som är med i denna undersökning har svenska som modersmål, de har gått i svensk grundskola och de har kriminalitet som livsstil, alltså inte så kallade "förstagångare". De faktorer jag koncentrerat mig på i denna undersökning är skoltiden, hur och vad de intagna upplever att skolan gjort för dem tillsammans med tidigare forskning och förebyggande insatser.

1.6 Avgränsningar

Min ambition var att studera hem- och uppväxtförhållanden och hur dessa sett ut för de personer jag skulle intervjua. Till detta ville jag knyta an hur skoltiden sett ut, men jag insåg ganska snart att det skulle bli ett alldeles för stort och omfattande arbete. Eftersom detta område är av stort intresse för mig skulle det ultimata vara att få täcka in så många faktorer som möjligt som kan bidra till att människor hamnar i kriminalitet och missbruk, men som Gunnar Bergström uttrycker det, "Alla författare måste begränsa sig. En bok som skulle ge en heltäckande bild av kriminaliteten, skulle behandla: samhällsfaktorer, forskning, en teoretisk modell, bedömning/diagnos, kriminalpolitik och förebyggande insatser och intervention/behandling."

Jag har här avgränsat mig till hur skoltiden sett ut för de personer jag samtalat med och till detta har jag tittat på skolrelaterade faktorer vilka kan bidra till att vissa människor senare i livet hamnar utanför samhällets uppsatta ramar. Att behöva göra denna avgränsning har bidragit till att jag inte kan få en heltäckande bild av dessa unga mäns uppväxtförhållanden, vilket även skulle ha inkluderat bland annat hemförhållanden, utan endast sett vad i skolan som kunde ha bidragit till att de senare blev kriminella.

1.7 Etiska aspekter

Inledningsvis hörde jag mig för hos anstaltsledningen om det var etiskt riktigt och korrekt att jag som anställd kriminalvårdare på anstalten kunde genomföra dessa samtal. Detta var i sin ordning så länge jag hade min tystnadsplikt i åtanke. På grund av att samtalspersonernas identitet skall skyddas och med tanke på den sekretess mitt arbete kräver valde jag att inte bända samtalen, istället förde jag anteckningar under samtalens gång.

Kriminalvårdssekretessen gäller *personuppgifter*. Den skyddar i första hand dem som är föremål för kriminalvårdens åtgärder, dvs. de intagna och övriga klienter. Den gäller naturligtvis också dem som tidigare varit intagna. (...) Också *närstående* till den intagne skyddas, liksom *besökare*. Även här skall uppgifter som den anhörige eller besökaren kan ha obehag av skyddas.

Ytterligare en anledning till att det var jag som förde anteckningar är att några av dessa ”unga män” känner att de inte behärskar skriftspråket tillräckligt för att tänka sig att själva skriva ned sina svar.

Många gånger kräver mina arbetsuppgifter att jag läser de intagnas akter, i vilka uppgifter om dem finns som jag varit tvungen att bortse ifrån här.

1.8 Forskningsläge

Inom det område jag tänkt skriva om finns en orimlig mängd forskning, gjorda av bland annat kriminalvårdens forskningskommitté, skolverket, olika universitet och andra, och detta har tvingat mig att göra ett urval. Grunden i detta arbete bygger på tidigare forskning om påverkansfaktorer som kan bli aktuella under skoltiden, och nedan tar jag upp litteratur som behandlar dessa områden.

Rapporten *SKOLK -sund protest eller riskbeteende?*, behandlar frågor kring skolk, dels vad det kan vara tecken på, dels vilka risker det kan föra med sig.

Fångarnas levnadsförhållanden, gjord på Stockholms Universitet tar upp de intagnas formella utbildningsbakgrund och position i arbetslivet. Här ser man ett samband mellan problem i skolan och kriminalitet, och detta då man ser utbildningens vikt för möjligheten att få arbete. Utbildningsnivån bland fångarna är överlag mycket låg då hela 15 procent saknar fullbordad utbildning, vilket betyder att de inte har fullföljt den lägsta utbildningsnivån och de har inte heller någon längre yrkesutbildning.

Dan Olweus, en av världens främsta mobbningsexperter, enligt Brottsförebyggande Rådet, BRÅ, har gjort forskning som visar att pojkar som mobbar i skolan löper en avsevärt högre risk att senare i livet hamna i kriminalitet, alkoholmissbruk och liknande, än pojkar som inte mobbar.

Annan litteratur jag haft stor glädje och nytta av under arbetes gång är Sten Nordins *Aniarabarnen*, vilken handlar om hur det är att vara ung, kriminell och missbrukare. I AnnBritt Grünewalds bok *TROTS allt möjligt*, berättar hon om sin långa arbetslivserfarenhet inom kriminalvården, svårigheter och glädjeämnen.

Den utvalda litteraturen är relevant då det är dessa faktorer jag ämnar titta på i denna undersökning.

2. Teoretiska utgångspunkter

Nedan tar jag upp de teoretiska utgångspunkter utifrån vilka jag grundar min uppsats på.

2.1 Barn i riskzon, vilka är det?

Barn i riskzon är ett samlat begrepp över barn som har någon form av fysiska, psykiska eller sociala problem, men det kan även vara barn som växer upp under svåra förhållanden eller som vistas i riskfyllda miljöer, som till exempel missbruk eller kriminalitet. Begreppet avser de barn vars hälsa och utveckling riskerar att ta skada och de barn som redan tagit skada av en eller annan anledning. Om dessa riskfaktorer kommer att leda till framtida problem varierar beroende av belastningarnas art och antal, hur länge de pågått och hur individen själv uppfattar dem. Här är det av stor betydelse hur känsligt barnet är och hur de klarar av de påfrestningar de utsätts för.

Forskning har även visat att vissa skolrelaterade faktorer och kriminalitet kan ha ett samband när det gäller skolk, skolavhopp, dåliga prestationer i skolan och ointresse för kommande yrkesliv.

2.2 Normal eller avvikande

Udda personer har det inte lätt. Det är inte rättvist, ty udda personer kan vara både snälla och arbetsamma och kloka. (...) Udda personer ställer alltid till besvär för Normen. Men de behövs. Det är de udda som hittar nya nischer. Det är de udda som lever i marginalerna, som gränsar till de ickenormerade, oupptäckta landskapen där andra lagar och verkligheter gäller. Det finns framgångsrika udda personer, som Arkimedes, Einstein, van Gogh och Galois. Men tyvärr är de flesta udda personer inte framgångsrika. De orkar knappt hålla näsan över vattnet. En hel del går under. (...)

Vad som definieras som problem har under tidernas lopp förändrats men det som består är fenomenet att korrigeras och förändras det som ses som avvikande. Historiskt sett kan man hitta gemensamma drag i västvärlden för hur barn- och ungas problem uppfattas och hur fostran och behandling av dessa skall ske. Innan folkskolereformen antogs, 1842, var det föräldrarna som hade huvudansvaret för sina barns fostran och utbildning, men därefter har skolans ansvar blivit större allteftersom skolan byggts ut.

I klassrummet avgörs varje dag vilka barn som är normala och vilka barn som är avvikande. Vad som anses normalt påverkas visserligen av vetenskapliga, ekonomiska och politiska faktorer, men det avgörs även till stor del i vardagliga situationer, genom någon slags förhandling mellan de inblandade. De flesta bidragen till vad som är normalt, eller ej, kommer från skolan där de flesta barn befinner sig, vilket leder till att i skolan blir gällande normalitet tydlig. Eleverna jämförs och det blir tydligt vad som är vanliga beteenden och färdigheter i en viss ålder. Likaså behöver eleverna anpassa sig mer eller mindre för att de så smidigt som möjligt skall fungera i systemet.

2.3 Uppväxt och utbildningsbakgrund

Inget barn föds kriminellt utan det är under uppväxtåren vissa barn hamnar i riskzonen. De första brotten är för det mesta oskyldiga busstreck och det är bara en liten del av dessa ungdomar som fortsätter den brottsliga banan. Det är inte ovanligt att både lärare och förskolelärare tidigt kan se vilka barn som kommer att hamna utanför samhället, men

trots att de väldigt ofta har rätt så använder man sig inte av den kunskapen för att rädda dessa barn. Problemen såg man redan på dagis och i skolan tilläts dessa barn att själva straffa ut sig.

Hela 15 procent av de intagna inom svensk kriminalvård saknar fullbordad utbildning, vilket betyder att de inte fullföljt den lägsta utbildningsnivån, grundskolan, och endast 19 procent av de intagna på svenska anstalter har gymnasieutbildning. Insatserna för barn i riskzon skall sättas in tidigt, men kunskaperna är inte, trots årtionden av forskning och professionell erfarenhet, tillräckliga för att veta om var, när och hur insatserna bör sättas in för att få de bästa effekterna. Siffror som visar på att cirka en procent i varje årskull, cirka 100 flickor och 900 pojkar, kommer att straffas för brott med allvarligare påföljder än böter, innan de fyllt 22 år, det är dessa ungdomar vi i samhället kallar för värstingar.

2.4 Skolk och mobbing

Skolk är en av de tydligaste signalerna på att något är fel. Synen på skolk varierar och de två synsätten som dominerar är dels att skolk kan ses som en ”tillåten” protest mot en skola som inte kan tillgodose alla elevers behov, eller inte lyckas med att ge eleverna arbetsglädje. Det andra synsättet är att skolk kan vara ett för ungdomars riskfyllda livssituation där misslyckanden i skolan går hand i hand med missbruk och kriminalitet. Det finns alltså flera faktorer som talar för att skolk inte är en sund protest mot skolan. Skolk skall istället ses som ett varningstecken på att något inte är bra. Några av förklaringarna kan vara att de vill undvika en besvärlig situation, ett rop på hjälp, att de har problem i hemmet, att de mår dåligt eller att de under kompistryck inte vågar annat. De flesta som skolkar ägnar sig inte åt något meningsfullt när de inte är på lektionerna och endast ett fåtal menar att de är nöjda med att skolka eller att ”de inte bryr sig”. De som skolkar mycket ligger cirka ett till två år efter sina skolkamrater när det gäller läsning, skrivefärdigheter och matematiska kunskaper.

Av de elever mellan 12 och 15 år gamla som begår brott är det de som skolkar som är i klar majoritet. Även om forskning visar att det finns ett samband mellan skolk och kriminalitet visar inte resultaten på något säkert stöd för att visa att skolk också orsakar

missbruk och kriminalitet. Kan det vara så att kriminalitet och missbruk leder till skolk, att skolk och andra problembeteenden påverkar varandra inbördes, eller beror skolk på andra bakomliggande orsaker? Det bör understrykas att förekomsten av samband inte per automatik behöver betyda att det finns orsakssamband mellan skolk och kriminalitet.

När de så kallade mobbarna växer upp löper de fyra gånger så stor risk att återfalla i brott än de som inte hade mobbat under skoltiden. Det är viktigt att barn som visar tendens till ett antisocialt beteende leds in på en mer socialt acceptabel bana. Det är även av största vikt att skapa en atmosfär i skolan och i hemmet som utmärks av värme, positivt intresse, engagemang och framförallt fasta och tydliga regler mot oacceptabelt beteende, från de vuxnas sida.

2.5 Koncentrationssvårigheter, rastlöshet och oro

Det finns inget som pekar på att de unga som är eller sedan blir kriminella har en bristande intellektuell förmåga, utan det handlar ofta om koncentrationssvårigheter, bristande initiativförmåga och ansvarslöshet. Ungdomar som tenderar att uppvisa rastlöshet och oro kan ses som tecken på att de kan få eventuella framtida problem, men det kan även vara uttryck för mer grundläggande problematik som inte alls har med skolan att göra.

Elever som visar tecken på koncentrationssvårigheter, bristande initiativförmåga och ansvarslöshet har oftare specialundervisning än sina jämnåriga kamrater, de skolkar oftare och de har svårt att anpassa sig till de krav skolan ställer på dem.

Undersökningar och enkäter har visat att ett så stort antal som en fjärdedel av de intagna inom kriminalvården har vuxen-ADHD och att ungefär hälften av dessa hade ADHD som barn.

Under hösten 2006 inleder kriminalvården en satsning, vilken man hoppas skall leda till en bättre behandling av intagna med diagnosen ADHD. Två anstalter i Sverige ingår i detta projekt och man hoppas att dessa skall ge svar på om behandling av läkemedel minskar symtomen, vilket i sin tur kan leda till att risken för återfall i missbruk och

kriminalitet minskar.

2.6 Läs- och skrivsvårigheter

(...) Förmågan att läsa och skriva är central. Kraven på människors läs- och skrivförmåga ökar dessutom i vårt samhälle. (...) Förr kunde t.ex. en person med begränsade färdigheter i att läsa och skriva få ett arbete där språkfärdigheterna inte var avgörande för att hon eller han skulle kunna utföra arbetet. I takt med att informationssamhället höjer kraven på människors kommunikationsfärdigheter blir sådana arbeten alltmer sällsynta.

Idag vet man, genom undersökningar som gjorts på olika håll i Sverige och i andra länder, att mellan 30-50 procent av alla intagna inom kriminalvården har läs- och skrivsvårigheter. Vuxna med läs-, skriv- och matematiska svårigheter är en prioriterad målgrupp i samhällets vuxenutbildning och det finns ett stort behov hos de intagna inom kriminalvården av kompletterande vuxenutbildning inom dessa områden. Samhället ställer allt högre krav på skriftspråklig kompetens och det är få yrken som inte kräver god läs- och skrivförmåga. Till detta kommer att det är få utbildningar idag som inte förutsätter att eleven och studenten har en väl utvecklad läs- och skrivförmåga. Dessa färdigheter är något som behöver underhållas och utvecklas livet igenom för att man skall kunna följa med i den snabba utveckling som sker runt omkring. Att underhålla och utveckla dessa färdigheter gör också att vi kan möta och bemästra förändringar som påverkar våra livsvillkor.

Många behöver speciella insatser för att inte lämna vårt skolsystem utan att kunna läsa en dagstidning. Att inte få tillgång till utbildning i

grundläggande färdigheter såsom läsning, skrivning, matematik och samhällskunskap är ett allvarligt brott mot FN:s Barnkonvention.

Det är många elever som tidigt upptäcker att de inte har samma färdigheter i läsning och skrivning som sina kamrater och detta kan innebära att de känner olust, osäkerhet och otrygghet. Dessa elever befinner sig i en utsatt position i skolan vilken i hög utsträckning är textbaserad. Det går inte att med säkerhet säga om, och i så fall i vilken omfattning, den bristande skriftspråkliga kompetensen är något som förklarar varför de intagnas formella utbildningsnivå är lägre eller varför de i så hög grad står som öppet arbetslösa. Det är viktigt att poängtera att bristerna i läs- och skrivfärdigheten endast utgör en av många tänkbara orsaker till att så många intagna inte fullbordat sin skolgång.

2.7 Lpo94

I LPO94, Sveriges läroplan för grundskolan presenterar hur man på skolan skall arbeta gällande, skolans värdegrund, de grundläggande värden som skall råda på respektive skola och vilka uppdrag skola, rektor och lärare har. De grundläggande värden som skolan har till uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. Skolan skall lära eleverna förståelse, medmänsklighet och omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall känneteckna verksamheten.

Undervisningen skall genomsyras av saklighet och allsidighet och den skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Undervisningen skall ha sin utgångspunkt i elevens bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper och den skall främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Skolan skall ta hänsyn till elevers olika förutsättningar och behov och skolan har särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen.

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. I samarbete med hemmen skall skolan främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Skolan skall även främja elevers harmoniska

utveckling, vilket skall skapas över en varierad och balanserad sammansättning av innehåll och arbetsformer.

God miljö för utveckling och lärande är andra viktiga aspekter för att elever skall kunna nå målen och därför har varje elev rätt till att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få uppleva den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter. Skolans verksamhet behöver utvecklas så att den svarar mot uppställda mål, vilket förutsätter att ett sådant arbete sker i ett aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hemmen som det omgivande samhället. Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola skall uppnå uppsatta mål inom respektive ämnesblock och vilka färdigheter och förmågor som skall ha uppnåtts och utvecklats under grundskolan.

Skolans uppgift är och har alltid varit att forma eleverna till moraliska varelser med respekt för den ordning vårt samhälle vilar på. Men under historiens gång har förutsättningarna, målen och medlen och därmed grunden för lärarens auktoritet förändrats. Det bästa vore om de flesta uppfattade den rådande samhällsordningen som något så naturligt att de frivilligt skulle rätta sig efter den. Förr i tiden behövdes ingen skola för att upprätthålla ordningen utan människorna delade samma vardag vilket fick till följd att de uppfattade världen på ett liknande sätt. Denna vardag var en bra grund för de gemensamma värdena i samhället, och barnen skolades gradvis in i denna genom att delta i de vuxnas sysslor och ritualer.

Skolan verkar i stort som en utstötare av problembarn, både de som har problem före skolgången och de som får problem på grund av skolan.

Som exempel på skolans låga reparativa funktioner kan man nämna att av pojkar som åkt fast för brott och placerats i obs- eller läsklass fortsätter flertalet med brott och 60 procent blir narkotikamissbrukare.

2.8 Brottsförebyggande insatser

Om samhället vill förhindra nya kriminella och narkomaner, vilka kommer att sättas i

fängelse, är det i förskolan och skolan reformerna måste ske. Skolan har ett ansvar gentemot alla barn, ett ansvar de säkert också vill ta. För att detta skall bli möjligt måste skolans personal få de verktyg som behövs.

Ur skolan kommer elever som har tillägnat sig den utbildning som krävs för att de skall klara sig i livet, men här skapas även elever som inte kommer att klara sig lika bra. Risken finns att dessa går rakt ut i arbetslöshet, droger och kriminalitet. Många anser att detta inte är skolan fel men här handlar det om vad skolan *inte* gör för att rädda dessa elever. Så klart är det föräldrarna som har det huvudsakliga ansvaret för sina barn, men om de av en eller annan anledning inte klarar denna uppgift så kan skolan inte bara sitta och se på utan att ingripa. Hemförhållanden, skola och arbetsmarknaden är de faktorer som många gånger avgör hur ett barns liv kommer att gestalta sig.

Alla kommuner i Sverige skulle behöva en social haverikommission i vilken alla myndigheter medverkar till upprättandet av individuella stödplaner för var och en av dem som riskerar att hamna ”snett”.

En av kriminalvårdens viktigaste uppgift är att förhindra återfall i brott. Det har gjorts en hel del studier kring vilka faktorer som påverkar utveckling av kriminalitet och risker för återfall i brott. Varje ny vistelse i fängelse ökar risken för återfall. De olika utbildningsinsatserna inom kriminalvården kan ha en positiv inverkan på de intagnas läs- och skrivfärdigheter vilket i sin tur kan leda till vidare studier och möjligheten att bli konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. För att ha ett konkret syfte måste de brottsförebyggande syftena sättas in inom helt andra instanser än inom kriminalvården.

2.9 Utbildningsinsatser inom kriminalvården

Enligt lagen om kriminalvård i anstalt skall varje intagen, vid behov, ges möjlighet till studier under arbetstid. Just nu satsar kriminalvården på utbildningar med ett större antal lärare, ökade möjligheter att få studera på distans, ett breddat kursutbud och individuella studieplaner.

Den största förändringen är att de intagnas behov sätts i centrum där de kommer att få

studera efter individuella studieplaner. Det kommer att finnas lärare på plats men det kommer även att finnas möjligheter att få studera på distans med hjälp av ämneslärare på andra anstalter. Distansutbildningarna skall även kunna garantera den intagne att få kvalificerad utbildning även vid en eventuell förflyttning. Kriminalvården tar hjälp av en annan myndighet, Nationellt centrum för flexibelt lärande, CFL, vilka lyder direkt under utbildningsdepartementet.

Att myndigheterna samarbetar skall leda till att de intagna får samma möjligheter till vuxenutbildning som i det övriga samhället. I och med att CFL tar över det pedagogiska ansvaret för utbildningen, och att kriminalvården anställer sina egna lärare, så försvinner den uppsjö av utbildningsföretag som tidigare konkurrerat om undervisningen på anstalterna. Steget skall inte vara långt att ta ”från klient till student”. Målet med denna satsning är att bygga upp en likvärdig utbildning inom hela kriminalvården senast 2007.

3. Samtal

Frågorna täcker de områden jag vill grunda min uppsats på, såsom till exempel ofullständig skolgång, skolans insatser, skolk och mobbing. Samtal har förts med fem personer oberoende av varandra, med en ganska bred ålderskategori, detta då jag var nyfiken på om inställningen till skolan ändrat sig, eller om man ser på skolan med liknande ögon oberoende av när man gick i skolan. De personer som deltagit i samtalen är födda mellan 1949-1984.

3.1 Samtalspersoner

Samtalen ägde rum med, Verner, född 1949, Olof 1956, Klas 1965, Tage 1978 och Östen 1984.

Fullgjord 9-årig grundskola? Slutbetyg?

Verner: Hoppade av efter halva åttan och började arbeta. Hade bra betyg. Har senare i livet fått chansen att fullfölja grundskolan och även gymnasiet, och detta under en verkställighet på anstalt.

Olof: Har gått grundskolan i 8, 5 år, den resterande tiden av nian fick han hemundervisning. Har slutbetyg från grundskolan. Har även gått yrkesutbildning i ett halvår.

Klas: Har slutbetyg från årskurs 5 och 6 och dessa fick han i sin hand när han hoppade av skolan i årskurs åtta. Han berättar att han var i skolan varje dag, men inte på lektionerna; ”jag busade i stället”. Klas påbörjade, med hjälp av socialen, en gymnasieutbildning, trots att han inte hade några betyg. Han gick första året, av två, på en Verkstadslinje, men på grund av frånvaro från gymnastiken, vilket berodde på meningsskiljaktigheter mellan Klas och skolan, fick han inte gå vidare till år 2.

Tage: Hoppade av skolan i årskurs 7, med ett slutbetyg på 0,3

Östen: Fullgjord grundskola med slutbetyg, har även gymnasieutbildning.

Gjorde skolan något för att hjälpa dig, eller få dig att inte hoppa av?

Verner: ”Hade jag inte varit så ’bråkig’ så hade nog dom på skolan velat att jag skulle vara kvar. Men jag har alltid gått min egen väg.”

Olof: ”Ja, jag fick ju hemundervisning, annars hade jag inte gått klart. Jag fick även gå i hjälpklass för att få hjälp med min läsning.”

Klas: ”När jag gick i femman ordnade en lärare ett rullande schema åt mig. Detta gick ut på att jag inte visste från dag till dag hur mitt schema skulle se ut, om något av mina favoritämnen skulle komma under dagen, och detta för att läraren skulle försäkra sig om att jag kom till skolan varje dag. Jag missade sällan mina favoritämnen, matte, svenska och teckning. Detta med rullande schema var bra. Jag hade inte många närvarotimmar i vanliga fall.”

Tage: Enligt honom själv så gjorde inte skolan något för att få honom att stanna kvar; ”De ville bara bli av med mig! Jag kunde inte sitta still och jag störde hela tiden. I fjärde klass började jag i så kallad obs-klass för att sedan, med skolans hjälp, börja arbeta.” Han

berättar att hela gruppen, på åtta killar, i obs-klassen hoppade av. De var ett "gäng" som inte skolan orkade med att ha kvar.

Östen: "Jag misskötte skolan till och från och tack vare mina föräldrars insatser fick jag gå i obs-klass i perioder."

Vad anser du att skolan kunde ha gjort?

Verner: "Ingenting, jag hade bestämt mig."

Olof: "Jag tror att de gjorde vad de kunde."

Klas: "Det hade nog inte spelat så stor roll vad de gjort och om de gjort något. Jag var skoltrött. Jag gjorde så mycket annat, jobbade i stället. Jag fick mediciner från det att jag var sex år fram till att jag var tio år gammal för min överaktivitet, jag skulle bli 'lugn'. Medicinerna skulle få mig att sova på natten och vara lugn på dagarna. När jag var tio år upptäckte jag haschet istället för medicinerna och jag satte själv stopp för medicineringen."

Tage: "Jag kunde ha fått byta skola, vilket skulle ha resulterat i nya vänner." Han hade velat börja om på nytt. "Det hade nog inte spelat så stor roll vad skolan hade gjort så länge jag var kvar på samma skola som mina polare." Han menar vidare att det inte går att helt plötsligt vända och bli motiverad till att börja plugga när man befinner sig bland sina polare, "man har ju en image att tänka på".

Östen: "De gjorde nog vad de kunde."

Positiva minnen eller upplevelser med skolan?

Verner: "Jag fick utlopp för min energi när jag var i skolan, jag var med överallt! Jag trivdes i skolan men jag störde allt och alla." Verner berättar att ju mer de andra skrattade åt hans påhitt desto mer höll han på. "Jag var nog lite av en pajas."

Olof: "Träslöjd, gymnastik och musik."

Klas: ”Från mellanstadiet minns jag mest att det var teckning, teater och ’roliga’ timmen som var roligt.”

Tage: ”Gymnastiken! Då slapp man ju plugga. Och Bild! Det som krävde minst läsning var roligt.”

Östen: ”Rasterna. Och de ’roliga’ ämnena (?)”

Negativa minnen eller upplevelser med skolan?

Verner: ”En speciell lärare som gav mig skulden för allt.”

Olof: ”Läsning och kristendom.”

Klas: ”Nej, inte direkt, ”jag tyckte det var ganska roligt i skolan”.”

Tage: ”Att jag inte fick någon hjälp. Jag blev oftast tillsagd innan jag sagt eller gjort något.” ”(...), då åker du ut!” var det han ofta fick höra av sin lärare. ”Jag blev ofta utkastad från klassrummet, men det var väl det man ville.”

Östen: ”Skolan var tråkig överlag...”

Skolkade du?

Verner: ”Ja, men inte så mycket, trivdes ju i skolan.”

Olof: ”Ja, när det passade mig.”

Klas: ”Mest hela tiden om jag inte hade fått det där rullande schemat.”

Tage: ”Om!”

Östen: ”Ja, lite nu och då.”

Blev du mobbad eller mobbade du?

Verner: ”Nej! Jag ställde upp på de lite svagare!”

Olof: ”Nej, aldrig!”

Klas: ”Jag var med och mobbade lite när jag gick på lågstadiet men senare tog jag hand om dem som blev mobbade. Man skall inte vara dum mot dem som är mindre, för det är oftast den som blir mobbad.”

Tage: ”Nej!”

Östen: ”Ja, jag mobbade när jag var yngre, från årskurs 1-6, ungefär.”

Var det något du tyckte var svårt eller problematiskt i skolan?

Verner: ”Att sitta still! Jag tog aldrig hem en enda läxa, jag fixade det ändå. Jag var duktig.”

Olof: ”Engelska, läsa och skriva.”

Klas: ”Skrivningen framförallt, eftersom jag är dyslektiker.”

Tage: ”Jag tyckte det var svårt med läsningen men jag vet inte om det var för att jag var lat? Jag ville bli klar så fort som möjligt och kanske tog jag en genväg i texten, det gjorde att jag hoppade över ord. Det här gjorde kanske att jag inte alltid förstod vad jag läste?”

Östen: ”Matematik”

Hur tycker du att en bra lärare skall vara? Är det någon lärare du speciellt kommer ihåg?

Verner: ”En bra lärare måste kunna prata elevernas språk, komma ned på deras nivå.”

Vara påläst på sitt ämne, ha en bra berättarförmåga som entusiasmerar, kunna variera lektionerna och att se dem som behöver extra hjälp, är andra viktiga egenskaper hos en lärare. Nej, jag minns ingen som var bättre än någon annan.”

Olof: ”En bra lärare skall vara ärlig, uppriktigt hjälpsam och lyhörd. Nej, ingen speciell.”

Klas: ”En bra lärare skall kunna förklara bra, för det händer ju att även de som är duktiga i skolan inte förstår. En bra lärare skall också vara omtyckt.”

Tage: ”Hjälpsam! Ha koll på de elever som behöver hjälp. Nej, ingen speciell.”

Östen: ”En bra lärare skall få alla att lyssna, vara respektingivande/auktoritär. Jag minns speciellt en svensklärare på gymnasiet som hade alla dessa bra egenskaper.”

3.2 Sammanfattning av samtalen

Östen och Olof har fullgjord grundskola med slutbetyg från klass 9. Olof har även gymnasieutbildning. Verner, Tage och Klas har inte fullgjort grundskolan, och har då inte heller något slutbetyg från årskurs 9.

Vid frågan om de ansåg att skolan gjorde något för att hjälpa dem var det endast två av dem, som ansåg att skolan inte gjorde något alls. Tage tror att skolan ”bara ville bli av med honom”, men enligt vad som kom fram av vårt samtal så fick han gå i så kallad obs-klass från och med fjärde klass, och det var skolan som hjälpte honom att senare få börja arbeta. Verner menade att om han inte varit så ”bråkig” så hade nog skolan velat ha kvar honom. Klas fick ett rullande schema så att läraren kunde försäkra sig om att han kom till skolan varje dag. Olof fick hemundervisning och han fick även gå i så kallad hjälpklass för sina problem med läsningen. Östen anser att det endast är tack vare föräldrarnas insatser som han fick gå i obs-klass.

Tage tyckte att skolan skulle ha sett till att han fick byta skola då det är svårt att ändra sin attityd så länge man är kvar bland sina gamla kompisar, han menar att man har en image att tänka på. Olof och Östen tycker nog att skolan gjorde vad de kunde, medan Verner och Klas menar att det inte hade spelat någon roll vad skolan gjort eftersom de hade

bestämt sig för att sluta skolan.

Verner såg skolan som en plats där han fick utlopp för sin energi då han var med överallt, hela tiden och han trivdes i skolan. Tage, Klas och Olof tyckte det positiva med skolan var de praktiska ämnena, såsom teckning, gymnastik och träslöjd. Östen tyckte att det mest positiva med skolan var rasterna och de ”roliga” ämnena.

Tage tycker att det mest negativa med skolan var att han inte fick någon hjälp och att han ofta blev tillsagd innan han gjort något. Liknande erfarenhet har Verner som minns en lärare som gav honom skulden för allt. Östen tycker att skolan var tråkig överlag och kan inte minnas något som var mer negativt än något annat. Olof tyckte att kristendomen och läsningen var det mest negativa med skolan. Klas kan inte minnas något som var direkt negativt då han tyckte skolan var rolig.

Alla fem intervjupersoner skolkade när de gick i skolan, om än i olika omfattning.

Östen och Klas medger att de mobbade när de var yngre, men att de senare slutade med det. Klas berättar att han senare tog hand om dem som blev mobbade. Verner ställde alltid upp för dem som var utsatta för mobbing. Olof och Tage har aldrig varit utsatta för mobbing eller varit utsatta för mobbing.

Tage, Klas och Olof uppger att läsning och skrivning var det som var svårt i skolan. Östen tyckte att matematiken var svår, medan Verner ansåg att det svåraste med skolan var att sitta still.

En bra lärare skall vara hjälpsam och ha koll på de elever som behöver hjälp, anser Tage. Klas tycker en bra lärare skall vara omtyckt och kunna förklara bra. En bra lärare för Verner är en lärare som kan prata elevernas språk, på deras nivå. Han skall vidare vara påläst på sitt ämne, ha en bra berättarförmåga, kunna variera lektionerna och se dem som behöver extra hjälp. Östen tycker att en lärare skall ha egenskaper som auktoritet/vara respektingivande och han skall vidare få alla att lyssna. Vara ärlig, uppriktigt hjälpsam

och lyhörd är egenskaper Olof uppskattar hos en bra lärare. Ingen, förutom Östen, minns någon speciell lärare. Östen minns speciellt en svensklärare på gymnasiet som hade alla de bra egenskaper han anser vara viktiga.

4. Diskussion

Syftet med min uppsats har varit att undersöka hur de intagna, som avtjänar sitt straff på den anstalt där jag arbetar, ser på sin skolgång. Med tanke på mina frågeställningar har jag kommit fram till att samtliga av de fem jag samtalat med kan sägas ha befunnit sig i riskzonen som barn. Detta då man hos samtliga sett skolrelaterade faktorer, såsom bland annat skolk, skolavhopp, koncentrationssvårigheter och läs- och skrivsvårigheter, faktorer som kan ha bidragit till att de senare i livet hamnat i en kriminell livsstil. Under rubriken Kort sammanfattning preciserar jag svaren på mina frågeställningar.

4.1 Barn i riskzon, vilka är det?

Genom forskning har man sett att vissa skolrelaterade faktorer och kriminalitet kan ha ett samband, främst då det gäller skolk, skolavhopp, dåliga prestationer och ett ointresse för kommande yrkesliv. Av de fem intagna jag samtalat med uppgav alla fem att de skolkat och endast en av dem, Östen, har fullgjord grundskola.

Vad gäller dåliga prestationer kan jag inte uttala mig då detta inte kom på tal under våra samtal, men jag kan tänka mig att med dåliga prestationer menas det du presterar i jämförelse med normen, en norm dessa ”killar” nog aldrig tillhört. Att, och om, de skulle ha ett ointresse för sitt kommande yrkesliv kan nog ha många förklaringar, eller orsaker. I skolan sågs de som störande moment med koncentrationssvårigheter, många av dem har läs- och skrivsvårigheter, de fick alla, av en eller annan anledning, någon form av specialåtgärd. Med detta i åtanke är det kanske inte så konstigt att ett barn inte tänker på vidare studier, vilka kan leda till en yrkeskarriär?

Fyra av fem lät straffa sig ut ur skolan i ett relativt tidigt skede. Att de straffat ut sig själva kan jag tolka på många olika sätt, dels som att de gav upp då några av dem menar att det hade inte spelat någon roll vad skolan hade gjort, för de hade redan bestämt sig.

Jag kan även tolka det som att skolket gick för långt och de kände, eller insåg, att de låg så pass långt efter de andra så det var lönlöst att försök ta igen det. Jag tror även att de kan ha känt att de inte passade in i skolans norm och därför inte heller försökte att nå upp till den, istället ”busade” de eller var lite av en ”pajas”. Enligt fyra av de fem jag samtalat med gjorde nog respektive skola vad de kunde.

De påverkansfaktorer som lyfts fram i forskning vilka gör att vissa människor hamnar utanför samhällets uppsatta normer stämmer överens med mina samtalspersoner, inte någon av de fem jag samtalat med var ”fri” från någon av påverkansfaktorerna, de hade alltså det som ”krävdes” för att så småningom bli kriminella; de skolkade, de har erfarenhet av mobbing, de hoppade av grundskolan, de har konstaterade läs- och skrivsvårigheter, de hade svårt att sitta still, etcetera.

4.2 Normal eller avvikande

De elever som inte ”rättar in sig i ledet” ses som udda och kanske till och med som stökiga, men kan det inte vara så att ju mer de känner att de inte är som alla andra desto mer arbetar de för att avvika? Verner berättade att ju mer de andra skrattade åt honom och hans påhitt desto mer höll han på, han såg sig själv som något av en ”pajas”. Enligt Klas så var han alltid i skolan, men inte på lektionerna, han ”busade” i stället, som han uttryckte det.

Vad som ses som normalt avgörs till stor del i klassrummet där eleverna jämförs och normaliteterna och avvikelserna blir tydliga. I jämförelsen bland eleverna blir det påtagligt vad som är gällande beteenden och färdigheter i en viss ålder, men det som kanske här är viktigast är att eleverna behöver anpassa sig för att de skall fungera i det system som är rådande inom skolan. Frågan är om de intagna jag samtalat med inte hade förmågan att anpassa sig fullt ut, var det därför de inte passade in och lät straffa ut sig själva?

4.3 Skolk och mobbing

Skolk ett av de tydligaste tecknen på att något är fel. Det kan ses som ett rop på hjälp, att

de inte mår bra, att de genom kompistryck inte vågar annat eller att de har problem i hemmet. Av de fem jag samtalat med har alla fem skolkat, om än i olika grad, men vad som kom fram under samtalen, var det endast för Klas som skolan grep in för att försöka få ett slut på det. Han fick ett rullande schema som skulle få honom att gå på lektionerna.

De elever som skolkar mycket hamnar efter i det dagliga skolarbetet, kanske så långt efter att det kan kännas hopplöst att försöka hinna ikapp. Jag kan se att en oerhört viktig uppgift för skolans personal är att ta reda på bakomliggande orsak till skolket och att försöka ingripa så tidigt som möjligt så att chansen finns att ta igen det som gått förlorat. När det gäller de intagna jag samtalat med kan jag ju inte med säkerhet säga om de hamnade efter i skolarbetet, eller om deras läs- och skrivsvårigheter berodde på skolket, och om det var en av anledningarna till att de senare hoppade av skolan, men oavsett hur det låg till måste skolan ligga steget före och ta det säkra före det osäkra och i ett så tidigt stadium det bara går ta reda på orsaken bakom skolket.

När det gäller mobbing hade ingen av dessa fem, åtminstone vad de uppgivit, någonsin blivit utsatta för mobbing, men däremot hade två av dem, Klas och Östen, mobbat andra när de var yngre. Forskning visar att de som utsatt någon för mobbing under skoltiden löper fyra gånger så stor risk att återfalla i brott, vilket stämmer på både Klas och Östen.

4.4 Koncentrationssvårigheter, rastlöshet och oro

De intagna är många gånger multiproblematiska vilket kanske gör det ännu svårare för skolan och samhället att hjälpa dem, och undersökningar har visat att ett så stort antal som en fjärdedel av dem har vuxen-ADHD, och ungefär hälften av dem hade det redan som barn. I dag sätts ofta diagnoser på barn som inte når upp till målen eller av annan anledning inte tycks anpassa sig som man bör i skolan. Det var kanske inte så vanligt att söka diagnoser för att hjälpa barnen för några år sedan och frågan är om inte just det hade varit deras räddning då de, säkert både av sin omgivning och av dem själva, sågs som störande.

Rastlöshet och oro kan vara ett tecken på att de senare i livet kan få problem, såsom ett så

kallat asocialt beteende. Men här är viktigt att framhäva att det handlar om koncentrationssvårigheter, bristande initiativförmåga och ansvarslöshet och inte en om en bristande intellektuell förmåga. De elever som har svårt att bland annat koncentrera sig har oftare specialundervisning än sina kamrater, de skolkar oftare och de har svårare att anpassa sig till skolans krav. De som tydligt uppgett att de hade svårt att koncentrera sig bland mina samtalspersoner var Verner, Klas och Tage. Verner uppger att om han inte hade varit så ”bråkig” så hade nog skolan velat ha honom kvar och Klas berättar att han medicinerades för sin överaktivitet. Tage berättar att han inte kunde sitta still och att han störde hela tiden. Olof berättar att om han inte fått hemundervisning så skulle han aldrig ha gått klart skolan och Östen berättar att han misskötte skolan till och från. Om jag läser mellan raderna på vad Olof och Östen berättar så tolkar jag deras svar som om även de hade vissa koncentrationssvårigheter då de inte fullt ut kunde slå sig till ro och följa med i skolarbetet. När jag tittar på de jag samtalat med så har fyra av fem möjliga fått någon form av specialundervisning, alla fem skolkade och jag kan genom samtalen se att alla fem hade, i olika grad, svårt att anpassa sig.

4.5 Läs- och skrivsvårigheter

Mellan 30-50 procent av de intagna inom svensk kriminalvård har läs- och skrivsvårigheter. Och detta i ett samhälle som ställer allt högre krav på sina medborgares läs- och skrivefärdigheter. Att inte bemästrar dessa kunskaper måste idag ses som ett handikapp. AnnBritt Grünwald menar, vilket jag tidigare nämnt, att inte ge våra elever en grundläggande utbildning i läsning, skrivning, matematik och samhällskunskap är ett allvarligt brott mot FN:s Barnkonvention. En konvention vi i Sverige har undertecknat för att följa.

Att som elev upptäcka att jag inte har samma färdigheter i läsning och skrivning som mina jämnåriga kan föra med sig en känsla av olust, osäkerhet och otrygghet. Hela skolans värld, och även samhället till viss del, är textbaserad och att inte kunna ta del av dessa världar fullt ut måste göra det väldigt svårt för dessa elever. Tre av mina fem

samtalspersoner uppgav att de hade problem med både läsning och skrivning, en skrämmande hög siffra.

4.6 Lpo 94 och de svikna löftena

Lpo 94 innehåller genomgående kriterier för vad *varje* elev skall uppnå, men fortfarande släpps ett alldeles för stort antal igenom varje år. Personalen i förskolan kan många gånger peka ut vilka barn som kan ses vara i riskzonen och jag anser att vi inte längre kan nonchalera deras kunskaper och insikter, istället måste vi lära oss av dem. De personer jag pratat med har, i de flesta fall, passat in alldeles utmärkt inom ramen för kategorin människor som riskerar att hamna utanför samhällets lagar och normer, vilket de också gjort.

Enligt några av dem jag samtalat med så hade det inte spelat någon roll vad skolan gjort, eller om de gjorde något för att hjälpa dem att stanna kvar i skolan. Kan man här säga att det då är ett misslyckande från skolans sida eller ligger det på ett mycket djupare plan än så? Är det skolan som ”misslyckats” redan i ett tidigt stadium? Själv anser jag, med tanke på hur Lpo 94 är formulerad; *varje* elev skall (...), och detta tolkar jag som att *alla* elever skall (...), att det är att svika ett löfte till alla de elever som inte når upp till målen. *Varje* elev skall väl innefatta även de ”stökiga”, eller de med inlärningssvårigheter, etcetera? Enligt Lpo 94 skall undervisningen anpassas till *varje* elevs förutsättningar och behov och skolan har särskilt ansvar för de elever som av en eller annan anledning har svårt att nå upp till målen. Vidare har skolan som ansvar för att *varje* elev skall, efter genomgången grundskola, ha uppnått uppsatta mål inom respektive ämnesblock och för att färdigheter och förmågor skall ha uppnåtts och utvecklats under tiden i grundskolan. Bland de fem jag pratat med var det endast en som uppnådde målen och fullgjorde sin skolgång. För fyra av dessa fem gjorde skolorna försök till att hjälpa och detta med bland annat placera i obs- och hjälpklass och ge hemundervisning. Det rullande schemat Klas fick var det en enskild lärare som ”uppfann”. Vad hände, nådde inte insatserna ända fram? Kunde skolorna ha gjort mer, eller var det för sent? Hos vem ligger ansvaret när insatserna inte hjälper?

Varje lärare som släpper igenom elever som inte har uppnått målen måste väl känna detta

som ett nederlag, eller misslyckande? Eller orkar de inte, på grund av för många elever, för få resurser, eller är det rent av engagemanget som sviktar? Vi som har valt att arbeta med människor måste även ha intresse av att även de ”stökiga”, svårmotiverade eller de med inlärningssvårigheter får en rättvis chans till utbildning. Eller är det övermäktigt så som skolan ser ut idag?

I princip vem som helst kan i dag utbilda sig till lärare. Men detta är ett yrke som kräver nästan det omöjliga av den som utför det. Som lärare gäller det att ha förmågan att ha en överblick för vad som händer i klassrummet och i skolans övriga lokaler. Det gäller att vara lyhörd för och se om elever far illa, om de har privata eller skolrelaterade problem, en lärare skall kunna fånga in och hjälpa alla. Det är vår blivande uppgift. Det gäller att ha ett genuint människointresse och ett inbyggt engagemang för *varje* elev.

En av mina frågor jag ställde vid våra samtal var hur de tycker att en bra lärare skall vara och jag anser att svaren jag fick stämmer ganska bra med vad Lpo 94 utlovar; läraren skall utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande, stärka elevernas vilja att lära, läraren skall vidare stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter. Här följer några exempel på vad som kom fram av våra samtal; en bra lärare skall vara påläst på sitt ämne, kunna variera sina lektioner, se dem som behöver extra hjälp, vara hjälpsam, kunna få alla att lyssna, vara auktoritär samt vara ärlig och lyhörd.

Endast en, Östen, minns en lärare från gymnasiet som hade de egenskaper han tyckte att en bra lärare skulle ha. Ingen av de andra fyra minns någon speciell lärare. Fanns det ingen lärare på deras respektive skolor som utmärkte sig på ett positivt sätt, eller har de valt att inte minnas något från denna tid som ett slags självförsvar? Här kan man även fråga sig om deras liv skulle ha sett annorlunda ut om de hade haft lärare med åtminstone någon, eller några av de bra egenskaper som var och en av dem ansåg att en bra lärare skall ha?

I Pedagogiska magasinet, november 2006, går att läsa att skolans uppgift är, och har alltid varit att forma eleverna till moraliska varelser med respekt för den ordning vårt samhälle

vilar på. Det bästa och kanske det enklaste hade ju varit om de flesta medborgare uppfattade den rådande samhällsordningen som något helt naturligt och anpassade sig efter den utan att ha något att invända. Men nu är det ju inte så det fungerar. Det finns, enligt mig, olika former av moral men jag kan inte känna annat än att skolan, även här, har misslyckats med att uppfostra de intagna att känna respekt för samhällets moral. Då hade de väl inte tillbringat så stor del av sin tid inom lås och bom? Till detta hör att många av de intagna jag pratat med på anstalten inte anser att de gjort något fel.

Vi lär oss redan som små barn att vi skall hålla våra löften, annars sviker, sårar eller lurar vi någon. Men är det inte att svika ett löfte då skolorna "låter" alla de barn lämna skolan, antingen för tidigt eller utan att ha uppnått målen? Jag anser det med bestämdhet.

4.7 Brottsförebyggande insatser och utbildningssatsningen inom kriminalvården

Nordin menar att om samhället vill förhindra nya kriminella och missbrukare, vilka förr eller senare kommer att hamna i fängelse, måste det vara i förskolan och skolan förändringarna skall ske. Skolan har ett ansvar gentemot alla barn, ett ansvar han är övertygad om att de vill ta. Om skolan skall ha en möjlighet att leva upp till detta ansvar måste de bli tilldelade de verktyg som krävs. För de elever som lämnar skolan utan att ha uppnått målen finns en risk för att de kommer att hamna i arbetslöshet, drogberoende och kriminalitet. Skolan och samhället måste ingripa särskilt när det gäller de barn och unga som inte har föräldrar som, av olika skäl, inte klarar av sin uppgift att vara förälder, men även över de barn som inte klarar av att nå upp till de uppsatta målen. Samhället skulle vinna så mycket på det.

Vi vet genom forskning hur viktig skolan är för ett barns kommande liv, men frågan är då om vi skall acceptera en skola som ur varje årskull släpper igenom barn som inte klarat skolan? Jag anser, precis som Nordin, att skolan måste få tillbaka alla de resurser som under årens lopp tagits bort från våra skolor.

Att arbeta brottsförebyggande är också att arbeta för att förhindra återfall i brott och detta kan ses som en av kriminalvårdens viktigaste uppgift. Varje ny vistelse, även den första, i fängelse ökar risken för att hamna där på nytt. En av kriminalvårdens satsningar för återfallsprevention är satsningen på utbildning för de intagna. Genom att erbjuda de intagna att förbättra sina läs- och skrivfärdigheter, även annan utbildning erbjuds naturligtvis också, ökar de sina chanser till vidare studier men även att bli mer attraktiva på arbetsmarknaden. Steget skall inte vara långt från att vara ”klient till att bli student”.

Bland de intagna jag pratat med är det endast Verner som studerat vidare på anstalt, där han fullföljde sin grundskola, men även en gymnasieutbildning. Att det endast är en av fem som studerat på anstalt kan ha många förklaringar. På den anstalt där jag arbetar är verkställigheterna inte så långa, vilket kan innebära att det kan vara svårt att fullfölja något de startat upp med. En annan förklaring kan vara den enskildes motivation eller förutsättningar. Som jag nämnde tidigare är detta en anstalt där de intagna är återkommande med missbruksproblematik, en problematik som tar upp en stor del av deras liv. En missbrukare lever ofta för dagen i en kamp om att få ihop pengar för att kunna finansiera sitt dagliga missbruk.

5. Kort sammanfattning

Verner har inte, som barn, fullföljt grundskolan, han hade svårt att sitta still och han skolkade. Däremot så trivdes han i skolan.

Olof fullföljde sin skolgång tack vare att han fick hemundervisning, han fick även gå i hjälpklass för att få hjälp med sin läsning och han skolkade när det passade honom. Hur Olof upplevt sin skolgång framgick aldrig, men de negativa minnena han har från sin skoltid är läsningen och kristendomen.

Klas hoppade av skolan i årskurs åtta, han var i skolan varje dag men inte på lektionerna, han skolkade, han upplevde skrivningen som problematiskt då han är dyslektiker och när han gick på mellanstadiet mobbade han. Han tyckte det var ganska roligt i skolan.

Tage har inte fullföljt sin utbildning, han skolkade en hel del, han tyckte det var krångligt med läsningen och han är besviken på skolan då han inte såg sig få den hjälp han då hade behövt.

Östen har både fullgjort grundskolan och gymnasiet men han misskötte skolan till och från, han skolkade och han var även med och mobbade när han var lite yngre. Östen anser att skolan var tråkig överlag.

En precisering av vad jag kommit fram till, för att besvara mina frågeställningar, ser ut så här;

Hur upplevde de utvalda i undersökningen sin tid i skolan?

Jag har kommit fram till att mina samtalspersoner överlag hade en relativt positiv syn på sin skolgång, då det endast är Östen som såg skolan som tråkig överlag. Tage berättar att han var besviken på skolan eftersom han anser att han inte fick den hjälp han hade behövt av dem, men i övrigt framkom inte hur han upplevde skolan.

Kan man, enligt vad forskning visar, säga att de befann sig i riskzonen som barn?

Enligt mig anser jag att man kunde klassa samtliga av mina samtalspersoner som barn i riskzon, då de överlag hade svårt att koncentrera sig och anpassa sig efter de rådande normerna, de skolkade och två av dem har även mobbat. Naturligtvis kan jag inte säga detta rent generellt då även andra faktorer, såsom hem- och uppväxtförhållanden, spelar in. Med tanke på vad som framkom av våra samtal anser jag att både skolorna och föräldrarna skulle ha vidtagit fler och mer omfattande åtgärder för att få dem på rätt köl igen. Det finns ju ofta bakomliggande orsaker till varför ett barn inte trivs i skolan och skolket kunde ju ha varit ett försök till rop på hjälp. Vad som framkom vidtog skolorna någon form av hjälpåtgärd för var och en av dessa och det är ju naturligtvis omöjligt att idag sia om huruvida de gjorde tillräckligt eller ej.

Vilka skolrelaterade faktorer kan ha bidragit till att de i dag har kriminalitet som livsstil?

Forskning har visat att vissa skolrelaterade faktorer och kriminalitet kan ha ett samband, framförallt när det gäller skolk och skolavhopp. Alla fem jag samtalat med skolkade, i olika omfattning, och endast en av fem möjliga, har fullföljt sin skolgång. Två av dem har mobbat och enligt vad forskning visat löper dessa större risk för att återfalla i brott. Koncentrationssvårigheter, rastlöshet och oro i unga år kan vara ett tecken på kommande problem i vuxen ålder.

Jag valde medvetet en bred ålderskategori på de jag pratat med då jag var nyfiken på om upplevelsen av den egna skoltiden skiljde sig åt över tid och rum. Enligt vad jag kom fram till delar den äldste, Verner född 1949, och den yngste, Östen född 1984, sin uppfattning om skolan. Det som skiljer är att Verner trivdes i skolan medan Östen tyckte att skolan var tråkig överlag. Men insatserna från skolans sida skiljer sig inte mycket åt, då Östen ansåg att det var endast tack vare sina föräldrar som han fick någon hjälp alls. Verner uppger att det inte hade spelat någon roll vad skolan gjort då han redan bestämt sig, men frågan är ju då om inte skolan var för sent ute för att kunna hjälpa honom? Här har jag dragit slutsatsen om att skolan arbetade på ungefär samma sätt i början av 50-talet som i början av 90-talet, gentemot de barn som inte når upp till samhällets och skolans uppsatta normer. Här kan jag inte låta bli att, som så många andra säkert gjort innan mig, ställa mig frågan; varför har vi inte lärt oss hur vi skall hantera och hjälpa de barn som inte uppnår de uppsatta målen?

6. Slutord

Det vi inte får glömma när en människa hamnar utanför samhällets ramar, är att det drar med sig så mycket sorg och saknad hos människor i deras omgivning. Dessa ”killar” är någons barn, barnbarn och de är även många gånger själva föräldrar. När en människa hamnar snett sprider sig bedrövelsen som ringar på vattnet. Om insatser sätts in i tid för att få dessa på rätt köl så skulle vi spara så mycket smärta, och pengar. Jag vill avsluta mitt arbete med en del av ett citat jag inledde med;

”(...) Allra bäst och billigast är förstås om missbrukaren aldrig blir en missbrukare (...)

Källhänvisning

Bergström Gunnar. 2002 *Kriminalitet som livsstil* Malmö: Égalité

Ekbohm Thomas, Engström Gunnar & Göransson Birgitta. 1992 *Brott, straff och kriminalvård* Stockholm: Natur och Kultur

Ekholm Thomas, Engström Gunnar & Göransson Birgitta. 2002 *Människan, brottet, följderna- Kriminalitet och kriminalvård i Sverige* Stockholm: Natur och Kultur

Granhölm Arne. 1998 *Från napp till kofot* Hassela Sverige

Grünewald AnnBritt. 1997 *TROTS allt möjligt* Linköping: Förlaget Futurum

Hindberg Barbro. 2001 *När omsorgen sviktar* Borås: Centraltryckeriet

Lundgren Marianne. 2006 *Från barn till elev i riskzon- en analys av skolan som kategoriseringsarena* Växjö University Press

Nordin Sten. 1996 *AniArabarnen- om droger, våld och kriminalitet bland barn och ungdomar* Täby: Larson Förlag

Olweus Dan. 1999 *Mobbning bland barn och ungdomar* Rädda barnen.

Övrig litteratur

Arndt Sten. 2006 "Skapar du normala barn"? *Skolvärlden* 23 (november). Lärarnas Riksförbund

FoU-rapport 2004:1 *SKOLK -sund protest eller riskbeteende?* Karlberg Martin & Sundell Knut.

Socialtjänstförvaltningen, Forsknings- och utvecklingsenheten. 2004 Stockholm

Handbok i sekretessfrågor inom kriminalvården. 1995 Norrköping:

Kriminalvårdsstyrelsens förlag

Johansson Ulla. 2006 "Från skam till skuld", *Pedagogiska magasinet* nr 4 (november).
Läraryrskommitténs tidskrift för utbildning, forskning och debatt.
Lpo94, 2006

Rapport 6, Kriminalvårdens forskningskommitté, *Att studera i fängelse*, 2002

Rapport 15, Kriminalvårdens forskningskommitté, *Utbildning inom kriminalvården-
effekter på de intagnas läs- och skrivfärdigheter*, 2005.

Rapport 16, Kriminalvårdens forskningskommitté, *Återfallsförbrytare- vilka var de?*,
2005

SOU, 1997:108 *Att förebygga läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm

Tham Henrik & Nilsson Anders. 1999 *Fångarnas levnadsförhållanden* Stockholms
Universitet

Webbsidor

www.kvv.se: aktuell debatt, publicerat 2006-03-09, hämtat 2006-12-03.

Bilagor

Bilaga 1

Samtalsunderlag

- 1 Född år:**
- 2 Fullgjord 9-årig grundskola? Slutbetyg?**
- 3 Om inte, gjorde skolan något för att hjälpa dig?**
- 4 Om inte, vad anser du att skolan kunde ha gjort?**
- 5 Positiva minnen eller upplevelser med skolan?**
- 6 Negativa?**
- 7 Skolkade du?**
- 8 Blev du mobbad eller mobbade du?**
- 9 Var det något du tyckte var problematiskt/svårt i skolan?**
- 10 Hur tycker du att en bra lärare skall vara? Är det någon lärare du speciellt kommer ihåg, i så fall varför?**

